

Paksiak Erdélyben

Könyvtárunk a paksi városi művelődési központban működik, egy ötezer lakosú lakótelep közepén. Harminc éve, az épület átadása óta dolgozom itt könyvtárosként. Néhány kezdeményezésünkről már adtam hírt a lap hasábjain (a tizen-nyolc éven át tartó bibliaismereti előadásorozat, a könyvtár-galéria). Most a könyvtárban működő három baráti társaság (irodalmi önképzőkör, filmbarátok, zenekedvelők) közül az önképzőkör egyik alkalmáról küldök tudósítást. Az irodalmi szintű „útleírás” Serdült Benke Éva tollából került papírra. Ő alapító tagja, lelke ennek a kis csoportnak. (Megjegyzem még, hogy a háromnapos út minden költségét ki-ki saját maga vállalta. – *Gutai Júlia*)

„A csillag-lovas szekere” nyomában

Költők-írók nyomait követve indultunk útnak Paksról, tizennégyen, egy irodalmi önképzőkör tagjai, hogy felkeressük a szülőhelyüket. A legméltóbb környezetben, a könyvtár olvasótermében havonta egyszer verseket, novellákat olvassunk, irodalomról beszélgetünk, könyvekről vitázunk, vagy egyetlen felderítendő vessző nyomába eredünk. Most úton vagyunk a bölcsőhelyek felé, ehhez azonban országhatáron kell átkelnünk. A magyar irodalom egyszerre szétdarabolt és mégis egységes. Bármennyire is távolodunk Magyarországtól jelenlegi határaitól, mégis a hajdani történelmi ország területén járunk, kulturális örökségünk színhelyein.

Kezdjük hát Nagyszalontán költőink nyomát keresni!

Itt barangolunk a jelen Szalonta árnyas parkjában, megállunk Bocskai fejedelem szobra előtt, majd a magas talapzatra helyezett kicsiny Kossuth-szobor lábánál felfele tekintünk, és elcsodálkozunk, hogyan maradhatott épen annyi történelmi vihar után Romániában az egyetlen Kossuth-szobor, Tóth András (a költő Tóth Árpád édesapja) alkotása. Bizony, a csodával határos módon.

Eljutunk a református templom és a régi iskolaépület közti kicsiny térre, és nézzük Arany iskoláját, ezt az 1845 és 1847 között emelt, akkor nagyon korszerű iskolát. Annak előtte ezen a helyen állott az az egytermes iskola, melybe a kis Arany Jánoskát pendelyes korában édesanyja beíratta, s melyben 1836 és 1839 között a szerény jövedelmű segédjegyző Arany János maga is tanított. Egy korabeli festmény megörökítette azt az iskolát: tornácos, háromablakos parasztház volt, két ilyen kis épület fogott közre egy tágas udvart, a mai tér egy részét. Földi János, Csokonai barátja, a későbbi debreceni tudós orvos ugyanitt tanult, itt volt tanár Szilágyi István, aki Arany tehetségét az irodalom felé irányította. A most is álló épületben volt diák Zilahy Lajos regényíró, Erdélyi János, a századforduló költője, szerkesztője, később Sinka István, rideg pásztorok leszármazottja, a fekete bojtár.

Arany a náddal fedett, apró ablakú hajdani városházán volt segédjegyző, majd jegyző 1839 és 1849 között. Lakása a „notarialis quartély” jegyzői hivatalától járó kicsi hajlék volt. Itt írta első műveit 1840-től kezdődően, itt biztatta írásra Szilágyi István, ide látogatott Petőfi is 1847. május végén. Aranyt éppen a kertben találta, diófát szemzett. „Addig tartson az élete, míg abból a fából telik ki a koporsója!” – így köszöntötte. Petőfi nagy sárgaréz kávéfőzőt hozott a ház asszonyának, Arany né Ercsey Juliannának, és igen jól érezte magát a szerény hajlékban. Aranynak az Összes költemények kötetét hozta, de Arany Lacit is megajándékozta három ezüst húszszallal, melyekből később Arany kiskanalakot csináltatott. (A kávéfőző a csonkatoronybeli Arany-múzeumban, a kiskanalak a Petőfi Irodalmi Múzeumban található.) Az itt töltött tíz nap Petőfi legszebb emlékei közé tartozott, ekkor írta az Arany Lacinak című verset is. Még kétszer vezetett erre az útja, 1847. október végén útna Pest felé álltak itt meg pár napra Júliával, majd 1849 kora tavaszán, mikor Júliát és kisfiát, Zoltánt, Aranyéknál hagyta, maga pedig Bem után utazott.

Megállunk Kiss István Arany-szobra előtt, emlékezünk, verseket olvassunk fel, Sinka Istvánt

sem feledjük, Szalonta másik nagy szülöttjét, Kulin György csillagászt sem, aki a sok-sok felfedezett kisbolygó közül az elsőt szülővárosáról nevezte el. Mindnyájuk szobra ott áll ezen a kicsiny irodalmi emlékhelyen.

Itt, a közelben, a mai Arany János utca 46. szám alatt állott a szülőház. A most helyén álló ház már a negyedik ezen a telken, falán fekete márványtábla: „Ezen a telken állott a bogárhátú öreg ház, melyben Arany János született 1817. március 2-án.”

Íme, itt a Csonkatorony! Aki országúton közeledik Nagyszalonta felé, csakhamar észreveszi, hírből, nevezetességben valamennyi nagyszalontai épületen tútesz. 1899. augusztus 27-én, restaurálása és befedése után itt talált végre otthonra Arany László kezdeményezésére az Arany János Emlékmúzeum. Annyi a látnivaló, hogy alig tudunk elszakadni onnan, miután szabadon sétálunk fel s le az egyes szinteken, álldógálunk, olvasunk, elmerülünk a múltban.

Indulunk tovább a Partiumban Nagyvárad felé.

A városhoz közeledve semmi nem utal a gazdag történelmi múltra, annál inkább a közelmúltra, a szocialista ipar fellegvárának rozsdálló maradványaira, a falansztert idéző lakónegyedekre, amelyekbe a rémisztő idők diktátora a gyanútlan falusiakat városi létre kényszerítette.

Költőink nyomait keresve Ady itt töltött éveit idézzük. Libasorban haladunk a keskeny járdán, a régi váradiak által ma is csak Szent János utcának nevezett utcában, és megállunk egy alacsony ház előtt. Itt, egy udvari szobában szerkesztették a századelőn a Nagyváradi Naplót, melyhez Ady Debrecenből szerkesztőnek érkezett Fehér Dezső hívására 1900. január 1-jén. Aztán a Bémer tér következik, a színház, melyet Ady ittlétekor építettek, majd a híres Emke kávéház, aztán a Mülleráj, ma Ady-múzeum, szemben a börtön, ahol a költő három napot „raboskodott” az Egy kis séta megírása miatt. Nem hagyja ki senki, aki erre jár a Kanonok-sort, a bazilikát, a püspöki palotát, Erdély legszebb barokk palotáját, no és mögötte az elmúlt évtizedekben felépített tanulságos történelmi emlékparkot. Csak messziről nézzük a már lombosodó gesztenyefák mögött a hajdani premontrei gimnáziumot, amelyben a század elején Juhász Gyula is tanított. A város egyik legszebb szecessziós épülete a Fekete Sas palota, mely a korábban

leégett Sas fogadó helyén épült. A századelő kulturális életének színhelye volt, benne működött az első mozi, irodalmi matinékon Ady is gyakran felolvasott. Bolyongunk a Barátok temploma altemplomának labirintusában, megállunk a szerencsétlen sorsú Fráter Erzsébet, Madách Imréné befalazott földi maradványai előtt. Tanulságos a sírfelirata, a tragédia egyik sora: „Könnyű ítélni a felületesnek.”

A váradi vár lenyűgöző méretei, romos állapotukban is imponáló falai emlékeztetnek a város tragikus és felemelő múltjára, egy ország nagyságára, élethalál harcára a megmaradásért. Hősi harcokat és bukásokat láttak ezek a falak, „aranyba vont királyok szobrai”-t, árulást és önfeláldozást, győzelmeket és véres megadást. Most a látogató elől gondosan megtervezett takarás rejtje el ezt a múltat: sokemeletes panelházak sora és egy égbeszökő tornyú ortodox templom.

Bihar színmagyar község Nagyvárad után, az Érmelléken áthaladva. Az Ér szilágysági folyó. Van, aki az Értől a „szent nagy Óceánig” jutott: Ady.

Nézem Diószeg határát, mekkora távolságra lehet Debrecenről? Az örökké vándorló, úton levő fiú, a kóborló színész, poéta, politikus, honvédőrnagy, végül hősi halott Petőfi Sándor alig húszévesen, 1843 késő őszen szélben, esőben, egyetlen széllebbélt köpenyben innen, Diószegről – végleg felhagyva a színészettel – Debrecenbe gyalogolt.

Ha Érmihályfalváról – itt is született magyar költő, Zelkovics, azaz Zelk Zoltán – a magyar határ irányába letérünk, úton vagyunk Érsemjén felé. Minden magyarnak meg kell tennie ezt az utat sárban, hóban vagy perzselő nap alatt. A széphalmi ősz mester, a Kufsteint megjárt író, stilszta, nyelvész, memoáriró, minden írók mentora, Kazinczy Ferenc szülőfaluja ez a kicsi település. Itt született 1759-ben, hétéves koráig itt élt nagyapja, Bossányi Ferenc birtokán. Ellátogattunk hát mi is szobrához a templomkertbe, felidéztek irodalomszervezői életművét.

Az út Nagyvárad felé vezet. „E nagy férfit adá Károly/ Nevelé Wittenberga/ Papszéket s temetőt Gönc fala nyújta neki.” Bizony messze van Nagyváradtól Gönc, de Károli Gáspár gyógyító szelleme összeköti a két települést. Nagyváradban sétálunk, Károli szülőhelyén.

Itt is költők, írók nyomában járunk. A város szülötte a Nyugat első nemzedékének tagja, a

fiatalon meghalt Kaffka Margit. A piarista gimnázium diákja volt a gyermek Ady Endre, innen vezetett útja az életében oly meghatározó szerepet betöltő zilahi gimnáziumba. Itt dolgozott a régi vármegyházán vármegyei jegyzőként a fiatal Kölcsey Ferenc, és áll még az Aranyszarvas fogadó épülete, melynek emeleti, templom felőli ablakából Petőfi megpillantotta Szendrey Júliát 1846. szeptember 7-én.

A város története egyben a Károlyiak története is, egykori kastélyukban most könyvtár működik. Még egy séta a kastélyparkban, és tovább indulunk. A Károlyiak temetkezési helye a szomszédos Kaplony. Már messziről látszik a neoromán katolikus templom, egybeépítve a ferences zárdával, altemplomában a Károlyiak kriptájával.

Az útvonal, melyen most haladunk Szatmárnémeti felé, nem ismeretlen a Petőfi-kutatók előtt. Gyakran járt erre a költő, elébb színészként Diószegen, Székelyhídon, aztán már szerkesztőként beszámolókat írva úti élményeiről, úti leveleket. Petőfi- emlékeket őriz a szatmárnémeti főtér és a színház utcája sarkán álló úgynevezett Ormosház, melynek emeletén lakott Riskó Ignác, akinél a költő Erdődre Júliához menet gyakran megszállt. A város klasszicista püspöki palotájának kápolnájában őrzik az erdői várkápolnából idemenekített oltárt, amely előtt Petőfi és Szendrey Júlia örök hűséget esküdött egymásnak.

A szatmáriak büszkék rá, hogy városukból sok híressé vált költő pályája indult el. Itt született a halk szavú, oly korán elment költő, Dsida Jenő, innen indult élete Páskándi Gézának, itt tanult Szilágyi Domokos, itt diákoskodott hajdan Krúdy Gyula. Kaffka Margit a szatmári irgalmas nővérek zárdájában eltöltött éveiről írta a Hangyaboly című regényét. És bizony ki tudja ma már azt, hogy itt tanított Ilosvai Selymes Péter, reformátor prédikátor, a XVI. századi Toldi szerzője!

Kölcsey Ferenc élete szorosan kötődik a szatmári tájhoz, tisztelői már 1864-ben szobrot állítottak tiszteletére a szatmári piactéren, a mai főtéren. A szobor sorsa azt példázza, hogy a magyar himnusz költőjének nemzetföltő szavaiért másfél évszázad múltán sem bocsátott meg a többségi türelmetlenség. Az eredeti, többször megrongált, ledöntött helyett 1991-ben a Magyarországon élő szatmári származású szobrász, Lakatos Pál egy új Kölcsey-szobrot ajándékozott városának. Ez a szobor látható ma a Láncostréplom előtti kis téren.

A Kölcsey-emlékek megőrzése terén szülőfalujának, Szödeme-ternek is lenne mit helyrehoznia. 1790. augusztus 8-án ebben a kicsiny faluban, melyből már út sem vezet tovább, született meg Kölcsey Ferenc.

1890-ben Kölcsey szülőháza még állt, a Zilahi Wesselényi Társaság emléktáblát helyezett el a falán. A ház később a görög katolikus egyházé lett, a táblát deszkával betakarták és levakolták, láthatatlanná tették. De mindez nem szegheti kedvünket, ha a Himnusz írójával akarunk „találkozni”. A kicsi, szerény, meszelt falú református templom dombra épült, átellenben az elbirtokolt szülői ház helyével. Előtte a megrendítően kicsi, törékeny szobor, Kő Pál munkája. Szívszorító ez a törékenység, a védtelenség, akárcsak a mű, a Himnusz sorsa: nem énekelni, eltörölni, mást írni helyette, kardlapozni, ha mégis énekelik, törvény által betiltani a nemzeti zászlóval együtt azon a földön, melyen írója született. Nem énekeljük, imaként mondjuk, suttogjuk a szöveget, távolról néznek bennünket.

Szatmárnémetiből Erdőd felé haladunk, valószínűleg azon az útvonalon, melyen egykor Petőfi is Júlia látására igyekezett.

Mi már csak romokat találunk a hajdani Károlyi-birtok helyén, ahol a híres esküvő volt 1847. szeptember 8-án reggel, a még ma is álló várkony földszinti kápolnájában.

Mi költők nyomába szegődtünk, indulunk hát Tasnádtól Nagykaroly felé, mert szeretnénk úgy hinni, hogy csak itt, ezen az úton vihette apja, Ady Lőrinc tizenkét éves nagyobbik fiát, Endrét a zilahi kollégiumba, miután a nagykarolyi pia-

Érmindszent, Ady Endre szülőháza

Forrás: www.erfatur.com – Erdélyi fotóalbum

Fotó: Polgár Zoltán

ristáknál befejezte az iskolát. Érkávásnál letérünk az útról a ma 175 lakosnak (ebből 92 magyar) otthont adó Érmindszent felé. Az Éren átvezető híd tövében megállunk, mert az ideillő vers, Az Értől az Óceánig mindent elmond Ady életútjáról, fel kell hát olvasni.

Itt van végre a szülőhely, a zsúpfedeles, kicsiny szülőház! Az Ady-család vagyoni helyzete javulásának volt köszönhető, hogy 1908-ban felépülhetett egy többszobás ház a telek lábujában. Ma ez és a kis szülőház az Ady-émlékmúzeum. A költő az új lakóházba elhozta Lédát is és Csinszkát is, megmutatva nekik a szerény házikót, melynek utcára néző szobájában megszületett ő, a táltos fiú.

Hazafele tartunk, még átrobogunk Nagyváradon, Ady váradi életét idézzük ismét, a Léda-szerelmet, mely messzire repítette a költőt a Peceparti Párizsból az igaziba, a nagyvilágba, ahol bármi történt is vele, „föl-földobott kő” maradt, aki az Értől indult el „csillag-lovas”-i útjára.

A költők útján haladva barangolunk a múltban, Aranytól kezdtük, „nála” is fejezzük be Nagykőrösön, ahol Arany János évekig volt gimnáziumi tanár.

Arany emléke halványulni látszik a jelenben. Tavaly novemberben mi balladáinak felolvasásával emlékeztünk halálának 125. évfordulójára az önképzőkörben. Ma már nem időszerűek Arany biztató sorai 1861-ből: „Bízást! ...mi benn vagyunk a fősodorban/ Vászunk dagad, hajónk előremegy!”

Serdült Benke Éva

Könyvek Szabadkára

A Textilipari Dolgozók Szakszervezetének vezetősége (1068 Budapest, Rippl-Rónai u. 2.) 2007 tavaszán, egészen pontosan március elején hoztam, a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár igazgatójához fordult (mint könyvtári szakértőhöz), hogy segítsék megszüntetni kaposvári telephelyükön működő egyetlen, kb. 13 ezer kötetes könyvtárukat. Ez a kérés, mint később kiderült, előrevetítette azt a tényt, hogy év végére megszűnt a nagy múltú textilművek, amely fénykorában több mint kétezer embernek adott munka- (mint a könyvtári gyűjtemény értékéből kiderült) és tartalmas szórakozási lehetőséget is.

Mivel korábban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnökségének delegáltjaként a mi-

nisztérium Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Osztályával közösen szép eredményeket értünk el a határon túli magyar könyvtárak megsegítésében, *Kálóczy Katalin* főtanácsossal, aki ezt a csapatot vezette, megbeszéljük a dolgot. Arra az elhatározásra ju-

tottunk, hogy a szállítási lehetőséget is figyelembe véve a délvidéki könyvtárak megsegítésére lehetne szánni ezt a még 2006-ban is gyarapított gyűjteményt, mely kitűnő kézikönyv-állománnyal is rendelkezik.

Ezért felvettük a kapcsolatot *Ágoston Pribilla Valériával*, a szabadkai könyvtár igazgatójával, aki egy munkatársával Kaposváron megtekintette az állományt, és egy befogadó nyilatkozattal szívesen vállalta, hogy átveszi a könyveket, sőt azt is, hogy a környező könyvtárak is válogathatnak az anyagból. Ezek után hozzáfogtunk a szervezéshez.

Az állományt becsomagoltuk, 171 nagyméretű doboz, melyet csak két ember mozgathat, átlagosan 75 kötet könyv várta a szállítást. Időközben a Textilművek könyvtárosának megszűnt az állása, így a szállítás gondja egyedül rám hárult. A volt könyvtár kulcsait is megkaptam, hogy alkalomadtán egyszerűbb legyen a könyvek kipakolása.

Mivel a Textilipari Dolgozók Szakszervezetével úgy állapodtunk meg, hogy nagyon méltányos áron, 200 ezer forintért adják el a könyvtárat, melyhez egy negyvenfiókos katalógusszerű is tartozott tele cédulákkal, „az ügy gondnokaként” az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztályától kértem könyvvásárlásra és a szállítási költségek fedezésére anyagi támogatást. Ők arról értesítettek, hogy a szabadkai Városi Könyvtár javára csak a vásárláshoz tudnak 200 ezer forinttal hozzájárulni, forráshiány miatt.

Arató Gergely államtitkár személyes közbenjárására megkaptuk a vásárlásra fordítható összeget.

Igen ám, de ilyen nagy mennyiségű könyvnek nemcsak a szállítása bonyolult, hanem a